Ioana-Simina FRÎNCU
(Lib2Life, PN-III-P1-1.2-PCCDI-017/ Universitatea de Vest din Timișoara)

Forme de *copyright infringement* în traducțiile pre limbă românească din veacul al XIX-lea[1]

Abstract: (*Forms of* Copyright Infringement *in Romanian Language Translations in the 19th Century*) In a politically, socially and historically challenging context as the one that characterizes the 19th century, all actors involved in translation publishing seem to take liberties dictated by the desire to respond to the preferences or needs of the target readership: on the one hand, the translator towards the original author, the target audience and the editor (by choosing the texts to be translated) and on the other hand, the editor towards the author, the translator and the readers. Between 1800 and 1900, the absence of deontological norms and the quasi-sure existence of the notion of intellectual property in the Romanian Principalities are reflected not only in the laxism of the translational approaches but also in certain aspects of the paratextual apparatus accompanying the translations themselves. And if some of the translators are aware of the importance of their fully assumed role, the editorial behavior (from page layout and in(voluntary) omission of information to misspellings and renaming according to the Romanian graphy) betrays the negligence or the ignorance of the messengers of the cultural act. Our research focuses on a corpus of relevant paratexts that frame the main texts and are likely to provide valuable insights into how such meta-elements and meta-speeches have influenced, changed or altered the reception of the source text in the target culture. Therefore, at the dawn of the translation studies in Romania, our goal is to analyze if and how editorial decisions canceled, minimized or granted the right of the first author and that of the secondary author (the translator).

Keywords: *intellectual property*, *paratext*, *nineteenth century*, *apocrypha*, *plagiarism*, *translation*

Rezumat: Într-un context politico-social și istoric tulbure precum cel care caracterizează secolul al XIX-lea, toți actanții implicați în publicarea traducerilor par să își ia libertăți dictate de dorința de a răspunde cât mai bine preferințelor ori nevoilor cititorului-țintă: pe de-o parte, traducătorul față de autorul originalului, de publicul țintă și de editor (prin alegerea textelor de tradus) iar de pe altă parte, editorul față de autor, traducător și cititori. În perioada 1800-1900, absența unor norme deontologice și cvasi inexistența noțiunii de proprietate intelectuală în Principatele Române se reflectă nu doar în laxismul abordărilor traductive ci și în anumite aspecte ale aparatului paratextual ce însoțește traducerile propriu-zise. Astfel, dacă unii traducători sau unele traducătoare erau conștienți/conștiente de importanța rolului pe deplin asumat, nu puține sunt situațiile în care comportamentul editorial (de la așezare în pagină și omiteri (in)voluntare de informații până la greșeli de ortografie și românizări) trădează fie neglijența, fie ignoranța mesagerilor actului cultural. Cercetarea noastră se axează pe un corpus de câteva zeci de paratexte care încadrează textele principale și care sunt susceptibile de a oferi indicii prețioase cu privire la modul în care aceste meta-elemente și meta-discursuri au influențat, modificat sau alterat receptarea unui text sursă în cultura țintă. Ne propunem, așadar, să analizăm, în zorii traductologiei românești, dacă și în ce fel deciziile editoriale au anulat, au minimizat sau, dimpotrivă, au acordat locul cuvenit autorului prim și, mai apoi, autorului secundar (traducătorului).

Cuvinte-cheie: *proprietate intelectuală*, *paratext*, *secolul al XIX-lea*, *apocrife*, *plagiat*, *traducere*

[1] Acknowledgement: Acest studiu a fost susținut printr-o finanțare a Ministerului Cercetării și Inovării din România, CCCDI - UEFISCDI, proiect cu numărul PN-III-P1-1.2-PCCDI-2017-0689 / „Lib2Life - Revitalizarea bibliotecilor si a patrimoniului cultural prin tehnologii avansate” / "Revitalizing Libraries and Cultural Heritage through Advanced Technologies", în cadrul PNCDI III.

BDD-A31490 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:21 UTC)

În perioada 1800-1900, absența unor norme deontologice și incertitudinile legate de noțiunea de proprietate intelectuală se desprind atât din varietatea abordărilor traductive cât și din anumite aspecte ale aparatului paratextual care însoțește traducerile în sine. Existența unor comportamente frauduloase este arhicunoscută pretutindeni și de vreme îndelungată. Așadar, demersul nostru nu a constat în a trasa o istorie a celor demascați în urmă cu două secole, eclectismul cazurilor ne-a servit însă la creionarea formelor de nerespectare /nerecunoaștere/negare a proprietății intelectuale literare ocazionate de traducerile în limba română. Acest studiu se axează pe un corpus de câteva zeci de paratexte care încadrează textele principale și sunt susceptibile de a oferi indicii prețioase pentru a stabili *dacă*, *ce*, *cum* și *în ce măsură* aceste meta-elemente și meta-discursuri au influențat sau alterat receptarea unui text sursă (TS) în cultura țintă.

„Istoria traducerii românești este istoria limbii literare românești" (Lungu-Badea 2015, 54) iar aportul traducerilor la elaborarea unui instrument standardizat de comunicare perfecționată este unul incontestabil. În secolul al XIX-lea încep să se întrevadă în Principatele Române zorii discursului traductologic românesc care, chiar dacă se manifestă sub o formă stângace și insuficient articulată, se dovedește îndeajuns de puternic pentru a trasa deja liniile directoare ale modului în care era percepută activitatea traductivă la acea vreme. Fără îndoială că traducerile realizate în secolul al XIX-lea nu pot fi clasificate drept traduceri în adevăratul sens al cuvântului, ele sunt mai degrabă adaptări în limba română puternic centrate pe receptorul mesajului vehiculat de original. Și totuși, nu credem că exagerăm afirmând că rezultatele acestor activități au avut rol civilizator, moralizator ori formator asupra societății în ansamblul său iar traducătorii au fost vajnici mediatori și diseminatori ai cunoașterii.

Paratextul este un preambul, acea zonă liminală, de frontieră dintre carte și cititorul său, un prag (Genette 1987, 4) pe care acesta îl poate trece sau nu, o tranziție către textul propriu-zis a cărui receptare ar trebui sau pe care pretinde să o înlesnească. În general, deși îl însoțesc și îl prelungesc (*ibidem*), elementele paratextuale nu joacă un rol hotărâtor în înțelegerea textului creat sau tradus în sine. Dacă destinatarul textului este cititorul, în cazul elementelor periferice, acestea se adresează unui număr mai larg (titlul) sau, dimpotrivă, mai restrâns (prefața) de receptori (Genette 1987, 70). Caracterul funcțional al „discursurilor de escortă" (Cornea 1998, 133) asigură identificarea și individualizarea textului. În studiul nostru, am mizat pe un cititor ideal, model, utopic(?) poate, care manifestă și răbdarea și interesul pentru a parcurge discursurile prefațiale dar și pentru a afla *cine*, *ce* a scris și, sperăm, *cine a tradus*. În secolul al XIX-lea, lipsa unor teorii sau tratate de traducere a făcut ca în spațiul românesc aprecierea și evaluarea procesului de traducere și a rezultatelor acestuia să se realizeze laconic, în discursurile peritextuale situate la periferia textului țintă (TȚ), ca de pildă prefața, cuvântul introductiv, *avant-propos*-ul, dedicațiile, precuvântările, postfața ș.a. adresate publicului cititor și nu numai (editorului, unui mecena, unui coleg de breaslă, autorului TS). Din totalul traducerilor consultate, doar o parte sunt însoțite de comentarii peritextuale care încorporează elemente revelatoare asupra modului în

BDD-A31490 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:21 UTC)

care practicile publicistice ale epocii căutau sau nu să respecte drepturile și identitatea tuturor părților implicate în producerea, publicarea și diseminarea traducerilor.

În etapa alcătuirii unui corpus de texte utile acestei cercetări, am urmat direcții multiple dintre care menționăm împrumuturile interbibliotecare, consultarea documentelor aflate în arhivele Colecțiilor Speciale ale Bibliotecii Centrale Universitare „Eugen Todoran" din Timișoara, accesarea platformei ROLiNest pentru a identifica documentele de interes precum și locația acestora. Din păcate, un număr în continuare modest de astfel de resurse există și în format electronic, disponibile publicului larg în mod gratuit și în variantă integrală. La baza procesului de căutare a traducerilor de secol al XIX-lea precedate de comentarii meta-traductive au stat lucrări devenite referințe în domeniu[1], ca de pildă *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice (1859-1918)*, coordonată de Ioan Lupu și Cornelia Ștefănescu de la Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu" între anii 1980-1985 (3 tomuri) dar și *Bibliografia analitică a periodicelor românești (1790-1858)*, coordonată de Ovidiu Papadima, Ioan Lupu și Nestor Camariano (2 tomuri). Depozitare ale unui fond impresionant de informații, aceste tomuri constituie un instrument prețios de lucru cuprinzând studii și articole privitoare la literatura universală precum și traduceri, adaptări sau prelucrări de opere din literaturile străine publicate în periodicele românești în perioada precizată anterior. Pornind de la aceste inventare, selecția materialului a fost înlesnită de bogăția detaliilor care descriu publicațiile regăsite în aceste volume: natura publicației (traducere propriu-zisă ori recenzie/critică adusă unei traduceri), tipul de traducere (traducere directă, liberă, fidelă sau exactă, imitație...), filiera (traducere prin intermediar sau după original) precum și detalii editoriale care pot reprezenta fundamentul unei analize sub aspect formal al fenomenului traductiv privit dintr-un alt unghi decât prin prisma evaluării metodelor și modelelor de traducere reperabile/deductibile din TȚ. La acestea se adaugă volumele (I) și (II) din *Repertoriul traducătorilor români de limbă franceză, italiană, spaniolă (secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea). Studii de istorie a traducerii [RTR I]*, *[RTR II]*, rezultat al cercetărilor întreprinse de Centrul de Studii ISTTRAROM-Translationes din cadrul Universității de Vest din Timişoara și coordonat de prof. Georgiana Lungu-Badea.

Prin alăturarea, aparent disonantă, nefirească a două tipuri discursive în titlul acestui studiu, am dorit să surprindem nu doar distanța temporală evidentă ci, prin exemplele incluse, și pe cea conceptuală a modului de percepție a noțiunii și, implicit, de respectare/încălcare a acesteia în trecut în contrast cu perioada contemporană în care protejarea bunurilor spirituale a devenit o preocupare majoră.

[1] Este de la sine înțeles că lista lucrărilor bibliografice de specialitate nu este exhaustivă, dat fiind numărul considerabil de volume definitiv pierdute, ireversibil deteriorate de trecerea timpului și de condițiile improprii de conservare ori inaccesibile întrucât integrează colecții particulare.

BDD-A31490 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:21 UTC)

Cadrul juridic

Deși crearea conceptului de proprietate intelectuală – care trebuia respectată în baza unei legi – se produce în partea *luminată* a Europei în secolul al XVIII-lea, cristalizarea într-un cadru normativ survine în Țările Române de-abia ulterior și încă și mai târziu în ceea ce privește „sancționarea" efectivă a practicilor plagiatoare. Decalajul istoric și nu numai care separa Occidentul de teritoriile românești aflate sub diferite stăpâniri se va reflecta și în tratarea chestiunilor privitoare la ceea ce numim neoriginalitate, lipsă de onestitate literară, furt intelectual, probitate literară ș.a.m.d. Vidul legislativ coroborat cu pauperitatea lexicului de la acea vreme (limba română simțea acut nevoia unor modalități noi de expresie pentru a putea comunica publicului cititor noile concepte, modele, noțiuni împumutate dinafară), faptul că traducerile constituiau un gen literar în sine, numărul scrierilor originale mult mai restrâns în raport cu cel al operelor străine transpuse în limba română constituie factori care explică, deși nu legitimează, unele comportamente literare, editoriale sau tipografice.

Legea presei promulgată la 1 aprilie 1862 în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza a fost, până în secolul al XX-lea, „singura lege care garantează drepturile scriitorilor și ale artiștilor români" (Hamangiu 1897, 104). Preluând în bună parte modelul legii franceze din 19 iulie 1793 privind proprietatea literară, legea era însoțită de un regulament cu caracter administrativ referitor la punerea ei în aplicare. Prima parte a acestei prime tentative legislative românești de reglementare a aspectelor legate de proprietatea intelectuală (Ghenghea 2016, 138) debutează cu un capitol intitulat „Despre proprietatea literală" și structurat în unsprezece paragrafe.

> [...] autorii de totu felulu de scrieri, compositorii de musică, pictorii sau desemnătorii carii voru săpa sau voru litografi tablourile ori desemnurile loru, în totu cursulu vieței loru, se voru bucura ca de o proprietate a loru, de dritulu esclusivu de a reproduce și a vinde operile loru în totu Principatulu, sau de a trece către alții acestă proprietate a loru, fiindu-le acestu dritu recunoscutu după legile în ființă." („Buletinulu Legilor Principatelor Unite Române. 1862, 109).

Dar pentru că era oglinda unui model conceput în secolul al XVIII-lea și întemeiat pe realitățile unei alte societăți (cea franceză), această lege avea să creeze din capul locului un cadru normativ perimat, cu prevederi caduce abrogate oficial la 28 iunie 1923, prin articolul 63 al legii 126/1923 – „Legea proprietății literare și artistice". Limitată și limitativă[1], nu proteja autorii din domenii artistice care cunoscuseră un avânt considerabil în secolul al XIX-lea, precum sculptura, arhitectura sau fotografia.

[1] În cazul operelor care intrau sub incidența legii din 1862, drepturile de proprietate intelectuală ale autorilor se restrângeau la drepturile de reproducere, comercializare și cesionare pe perioada vieții, plus încă zece ani pentru moștenitori sau cesionari.

BDD-A31490 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:21 UTC)

Odată cu adoptarea Constituției de la 1 iunie 1866[1], legea dată cu patru ani înainte căpăta un statut incert, în opinia unora dintre specialiști ea fiind abrogată de drept, sub sancțiunea articolului 130 din noua constituție, conform căreia „Din ziua punerei în vigore a Constituțiunei de facia sunt abrogate tote disposițiunile de legi, decrete și reglemente și alte acte contrarii cu cele asezete de ea." La polul opus se afla tabăra celor care îi recunoșteau caracterul neconstituțional, dar susțineau că partea care trata proprietatea literară rămânea în vigoare, invocând drept argument articolul 19 încadrat în secțiunea dedicată drepturilor românilor (din aceeași constituție): „Proprietatea de ori-ce natura, precum și tote creanțele asupra Statului, sunt sacre și neviolabile." Utilitatea unei reglementări juridice de acest tip era însă parțial subminată de lipsa ei de precizie căci, în absența unei definiții clare a formelor de proprietate, cea de natură intelectuală/artistică putea fi lesne eludată. Chestiunea plagiatului și a plagiatorilor se dovedea încă de pe atunci controversată, iar interpretarea ei a rămas la aprecierea instanțelor de judecată, victimele furtului intelectual/artistic fiind nevoite să rezolve chestiunile bănești prin încheierea de contracte civile ori comerciale.

Pe plan juridic, prima abordare temeinică a „Proprietății literare și artistice"[2] din țara noastră i se va datora lui Constantin Hamangiu, figură marcantă deopotrivă a dreptului românesc și a culturii naționale (membru al Academiei Române începând cu 1930). Din păcate, cazul juristului român, pionier indiscutabil al demersurilor legislative în chestiunea proprietății literare și artistice, este unul paradoxal având în vedere scandalul[3] iscat pe marginea lucrării sale de licență, publicată în 1893 și apreciată în cei mai elogioși termeni de către comisia de evaluare. Astfel, la câțiva ani după publicare, această lucrare va face obiectul unor acuzații de plagiat lansate de ziarul conservator *Constituționalul* care susținea că Hamangiu preluase fragmente din teza de doctorat a juristului francez Paul Clément, apărută în 1867 și intitulată « Étude sur le droit des auteurs précédée d'une dissertation sur la propriété littéraire chez les Grecs et chez les Romains » (Ghenghea 2016, 143-144).

Dar presa, una dintre cele mai mari mașinării media din toate timpurile, nu doar livra publicului larg articolele incriminatoare, ci și înfiera falșii autorii cărora tot ea le acorda uneori dreptul la discursuri apologetice. Drept garanție privind fidelitatea traductivă ori respectarea proprietății intelectuale, se practica menționarea acordului obținut de la autorul însuși, comunicat (anterior traducerii) fie traducătorului, fie

[1] http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?idt=37755, textul acestui act fiind publicat în M.Of. nr. 142/1 iun. 1866.

[2] Titlul lucrării de licență a lui Constantin Hamangiu.

[3] Aceste scandaluri au umbrit întrucâtva bunele intenții și demersurile celor care aveau să fie arătați cu degetul ulterior, cu atât mai mult cu cât aceștia proveneau din domeniul juridic și, deci, erau în deplină cunoștință de cauză. „Plagiatul lui Hamangiu rămâne inegalabil. Căci îmi pare greu de egalat performanţa de a inaugura cercetările asupra proprietăţii intelectuale cu o sfidare a acesteia, de a porni cruciada împotriva corsarilor minţii printr-o piraterie! Un asemenea început nu numai că legitimează toate formele de jefuire a creatorilor, indiferent de amploarea lor, dar aruncă în derizoriu tentativele de aşezare a proprietăţii intelectuale la locul meritat." (Dobrescu 2007, 254).

BDD-A31490 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:21 UTC)

editorului. De pildă, în revista *Jiul*[1] în care se publică traducerea romanului „Cu ce trăiesc oamenii”[2] de Lev N. Tolstoi, aflăm că aceasta s-a făcut de către Clement I. Bonea „cu învoirea autorului”. Cel mai probabil, această *învoială* parvenea pe cale epistolară și, în rare cazuri, prin viu grai cu ocazia unor întâlniri fizice. La ora actuală, mijloacele avansate de comunicare și de obținere sau prelucrare a datelor virtualizează corespondența iar schimbul dintre interlocutori se realizează tot de la distanță.

Forme de încălcare a proprietății intelectuale

În prima jumătate a secolului al XIX-lea ignorarea dreptului de proprietate a fost denunțată episodic de personalități polivalente care activau nu doar în sfera creației artistice/literare ci și în domenii adiacente precum tipografiile[3]. Din dorința de a oferi o sinteză structurată a exemplelor analizate, am schițat o clasificare bipartită a formelor de nerecunoaștere a proprietății intelectuale, bazată pe un singur criteriu: acela de a sesiza, percepe, conștientiza transformarea adusă unui original.

A. Forme voluntare/voite/premeditate: 1) plagiatul, 2) anumite tipuri de traducere și 3) apocrifele neautorizate (atribuirea eronată de către alții a unui text unui autor cunoscut, altul decât cel real).

A.1. Plagiatul

Amploarea și complexitatea fenomenului a generat de-a lungul timpului dezbateri aprinse, studii și investigații minuțioase, verdicte usturătoare și probe *de necontestat* fără a reuși să și tempereze flagelul lipsei de onestitate intelectuală, ci mai degrabă doar să îi confirme existența și proporțiile alarmante, de nestăvilit. Subscriem părerii lui Alexandru Dobrescu, autorul unei „Istorii ilustrate a plagiatului la români”, subtitlul primului volum din „Corsarii minții” că putem vorbi doar despre cazurile de plagiat descoperite, adică numai despre acei plagiatori pe care „o remarcabilă lipsă de profesionalism” (Dobrescu 2007, XI) i-a deconspirat, pe care neîndemânarea i-a împiedicat să ascundă urmele conduitei lor reprobabile. Dar ei nu reprezintă decât o parte infimă din suma prădătorilor de bunuri spirituale. Departe de a ne situa de partea practicanților acestei îndeletniciri vechi de când scrisul, îndrăznim să îi contrazicem pe cei care socotesc plagiatul drept apanajul celor neînzestrați în ale literelor de vreme ce pare întrucâtva evident că un plagiat izbutit necesită un dram de talent, de creativitate și de abilitate artistică. Cu toate acestea, nu am merge atât de departe precum Jean-Luc Hennig, în viziunea excesiv de tolerantă a căruia întreaga literatură din zilele noastre

[1] *Jiul* I (1894), nr. 1, pp. 13-16; nr. 2, pp. 24-27; nr. 3, pp. 19-22 (BRLRLSP III, fișa nr. 20585, p. 106).
[2] Varianta ulterioară a titlului „Din ce trăiesc oamenii”, tradus – printre alții – de Carol Szabo s-a păstrat până în prezent.
[3] În 1840, traducătorul, publicistul și tipograful Ioan Penescu semnalează în prefața „Cătră autori” plasată în deschiderea traducerii în limba română a lucrării semnate de J. Lebrun „Hoţie din ideile unuia din Visurile lui Lebruin”, apărută la Brăila următoarele: „Furaţi, autori, furaţi! Furaţi de sunteţi săraci şi aveţi gust bun; dar mărturisiţi păcatul vostru înaintea publicului, ca să scăpaţi de mustrarea cugetului şi de înfricoşata critică a înaltului tribunal al literaţilor.” (Chivu 2012, §1).

BDD-A31490 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:21 UTC)

nu ar fi decât rezultatul unei tradiții de rapturi intelectuale perpetuate din antichitate încoace: „Literatura nu trăieşte decât din originalitatea plagiatelor sale. Chiar şi cele mai frumoase fraze ale sale vin de altundeva.” (Hennig 2009, 32). Într-adevăr, orice expresie nouă se clădește pe temelii deja înălțate și recunoscute răspicat dar de care se distinge și se desprinde prin acel strop de originalitate care îi legitimează pretenția la inovație pe un tărâm deja bătut.

O examinare la sânge a gradului de originalitate a producțiilor din secolul al XIX-lea ar conduce la un verdict tranșant plasându-i pe culpabilii fără drept de apel în categoria celor lipsiți de principii morale, de conduită deontologică și, în ultimă instanță, de forță creatoare.

> A fi original este a nu avea model, este a vedea primul un adevăr nou, sau o nouă față a adevărului. [...]. Este mult mai greu de a fi original într-un secol mare care cunoasce mai multe adevăruri generale de cât oricare altul. (Florescu 1880, 361).

Acest fragment din articolul publicat în „Literatorul” de către scriitorul, traducătorul și dascălul Bonifaciu Florescu poate constitui una din definițiile epocii pentru conceptul de originalitate, sinonimă aici cu inovația pură, absolută, cu valoare de prototip. Privit din acest unghi, *original* nu poate face decât o trimitere locală în raport cu realitățile la nivel național, nicidecum universal. Astfel, dorința de „înnoire intelectuală” (Cornea 2008, 70) nu a însemnat crearea ci importarea de bunuri culturale și adaptarea conținuturilor la noile priorități dictate de necesitățile imediate ale unei societăți în căutare de sine.

Plagiatul propriu-zis sau *plagiatul operei* (Hennig 2009, 25[1]) este însușirea, aproprierea unui text străin, diferit de ceea ce se numește *plagiatul consimțit*[2] (Genette 1987, 45) de către cel prădat care, în schimbul unor avantaje pecuniare, își împrumută benevol condeiul unui alt scriitor (este notoriu exemplul lui Auguste Macquet, cel care îl *ajuta* uneori pe Alexandre Dumas la scrierile sale). În cel de-al doilea caz, autorul este uzurpat de bunăvoie dar aceste situații în care uzurparea este cunoscută, acceptată și chiar voită de „partea vătămată” intelectual sunt relativ rare. Chiar dacă nu putem vorbi despre o practică frecventă, au existat totuși publicații care nu s-au sfiit să denunțe furtul intelectual, atunci când falșii autori apăruseră anterior în paginile acestora. Amintim, de pildă, plagiatul comunicat de revista *Vieața*, ca urmare a publicării traducerii[3] poeziei « La pauvreté de Rothschild » de Théodore de Banville. Dar, câteodată, uzurpatorii sunt arătați cu degetul chiar de către colegi de breaslă, așa cum s-a întâmplat în cazul traducerii nuvelei de Tristan Bernard intitulată „Strategie

[1] Acesta preia definiția oferită de Pierre Larousse în opera sa monumentală « Grand dictionnaire universel du XIXe siècle : français, historique, géographique, mythologique, bibliographique... » publicată în 17 volume între anii 1866-1877.

[2] Sau ceea ce în limba engleză poartă numele de "ghost-writing".

[3] Prădătorul intelectual, un anume R. Mucenico, semnase versurile satirei „Mizeria unui nabab” apărută în *Vieața*, I (1894), nr. 18, p. 7. În realitate, fusese vorba despre o traducere, fapt semnalat în numărul 19, pagina 8 a publicației în cauză (BRLRLSP II, fișa nr. 10192, p. 125).

BDD-A31490 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:21 UTC)

chinezească", publicată în 1897 în paginile *Revistei literare (și politice)*[1]. Într-o notă, se menționează că ziarul *Galații* publicase în numărul 4195 din data de 11 iunie 1897 aceeași operă ca fiind originală și nu o traducere.

Un alt tip de plagiat este cel prin omisiune. Exemplele pe care le vom aduce în continuare în discuție neagă paternitatea autorului. Dacă autorul este garantul textului său (auctor, originator), atunci garantul autorului este editorul (Genette 1987, 44) care însă eșuează în a-și respecta îndatoririle.

A.1.a) Omisiunea numelui autorului TS este frecvent întâlnită în paginile publicațiilor din perioada asupra căreia ne-am oprit. În unele cazuri, o astfel de greșeală este *îndreptată* prin publicarea unei „rectificări" în numărul următor[2] celui în care apare traducerea.

A.1.b) Omisiunea (de către editor, de către traducător?) numelui celui care a semnat prefața TS. În situațiile în care numele autorului prologului (al comentariului care precedă textul principal) este eliminat de către traducător, acesta din urmă lasă impresia că traducerea sa debutează cu un text care, de fapt, nu-i aparține întrucât este, de fapt, o traducere a prefeței TS. Un exemplu în acest sens îl reprezintă traducerea în limba română a romanului „Întâmplările lui Telemah fiul lui Ulise", realizată de Grigore Pleșoianu și apărută la Buda, în 1831. Traducerea propriu-zisă este precedată de un discurs asupra poeziei epice, în realitate o traducere a studiului lui Andrew Michel Ramsay ce însoțise prima ediție a operei după moartea lui Fénélon (Dobrescu 2007, 223-224).

A.1.c) Omisiunea numelui autorului TȚ, a traducătorului. Mai mult decât atât, în intervalul 1800-1900, nu sunt deloc neobișnuite situațiile în care lipsesc deopotrivă numele autorului și cel al traducătorului. De pildă, povestirea „Pe vremea cositului" de D. Bran al cărei subiect tratează aspecte din viața poporului bulgar apare la București în *Lumea Nouă științifică și literară*[3] ca fiind tradusă „din nemțește" de N. În 1900, *Tribuna Literară* din Sibiu publică aceeași traducere fără a specifica niciun autor, prim sau secundar.

Aceste anonimate literare (creatoare sau traductive) nu sunt decât rezultatul unor carențe informative și nu constituie opțiunea autorului sau a traducătorului care din modestie, din cochetărie, din dorința de a păstra discreția ori dintr-o oarecare secretomanie, ar prefera să își ascundă identitatea prin nesemnarea operelor.

A.2. Anumite tipuri de traducere

Asistăm în tumultuosul și bulversantul veac al XIX-lea la o tendință firească de îmbogățire a literaturii prin importul de cunoștințe și concepte noi prin intermediul traducerilor, mai devreme și mai intens decât prin creații literare originale. Plagiatele

[1] *Revista literară (și politică)*, XVIII (1897), nr. 16, pp. 255-256, in BRLRLSP II, fișa nr. 11794, p. 187.
[2] Autorul (Sully Prudhomme) sonetului „Reînviere" publicat în nr. 27, p. 4 în traducerea lui A. Steuerman-Rodion este menționat în nr. 28, p. 8 a aceeași publicații *Lumea Nouă științifică și literară*, II (1896), in BRLRLSP II, fișa nr. 9979, p. 117.
[3] *Lumea Nouă științifică și literară*, I (1895), nr. 14, p. 3 și *Tribuna Literară*, 1900, nr. 124, pp. 79-80, in BRLRLSP III, fișa nr. 21729, p. 150.

BDD-A31490 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:21 UTC)

după opere străine presupun, toate și mai întâi de toate, o traducere interlinguală. Într-un articol intitulat „Literatura în teatrul nostru", I. L. Caragiale considera că repertoriul dramatic românesc se constituia dintr-un număr neglijabil de piese originale (și acelea nu fără cusurusuri, numite de către scriitorul român „încercări mai puțin decât copilărești, lucruri ciudate și vrednice de râs, minunății de absurditate, – adevărate bazaconii literare", Duță 1999, 12), preponderent din localizări[1], opere plagiate și traduceri de inspirație franțuzească care tratau doar două genuri: melodrama de bulevard și comedia de moravuri. Caragiale condamna aceste practici înrădăcinate în peisajul literar autohton ce se materializau în producții nefirești frizând ridicolul întrucât nu țineau cont de realitățile culturale și istorice naționale și în care culoarea locală se realiza doar prin românizarea numelor proprii. Dar „în o scriere teatrală aceste două icoane istorice [în traducerea dramei istorice « Le Tisserand de Ségovie » – „Patrie și domnitor" – Ludovic al XI-lea devine Vlad-vodă Țepeș – n.n.] se pot oare confunda, contopi sau lua una drept alta numai și numai prin preschimbarea numelor?" Răspunsul este evident iar traducerile simple, care să respecte atât intențiile autorului original cât și mijloacele de transmitere a mesajului vehiculat în TS ar fi fost de preferat acestor scâlcieri/deformări hidoase incapabile de a stârni receptorului țintă aceleași trăiri precum corespondentului său în cultura sursă. Mai mult decât atât, Caragiale denunța acele localizări tacite care omiteau cu bună-știință numele autorului *adevărat* aspirând la titlul nemeritat de creator de primă-mână și nu de făuritor secundar, de croitor al unei haine deja imaginate de altcineva. Diferența dintre o piesă plagiată și una localizată era una pur formală, actele de răpire a proprietății literare erau comise fățiș, spre deosebire de țările civilizate în care plagiatorii nu doar înfruntau oprobriul public dar erau chiar trași la răspundere în temeiul unui cadrul legal (legile de drept comun) instituit încă din secolul precedent.

> [...] la plagiat meșterul localizator uită să spuie pe afiș cum că piesa, cu tot planul și amănuntele lui, cu toate ideile și stilul ei, este ieșită din închipuirea și condeiul autorului adevărat; uită meșterul localizator să mărturisească cum că dânsul alt n-a făcut decât a luat piesa franțuzească, a tradus-o cum a putut și, potrivit-nepotrivit, a preschimbat numele proprii, și, nemulțumindu-se a trece în ochii publicului ca croitor bun-rău al piesei, ar vrea să treacă, dacă se poate, ca născător al ei[2]. (I.L. Caragiale in Duță 1999, 16).

Localizările pot genera confuzie în rândurile publicului țintă cu privire la verosimilitatea/plauzibilitatea informațiilor care se desprind din titlul textului în limba română. „Închipuiască-și cineva români, localnici din București, Buzău ori Târgoviște, cu moravuri și apucături de – de Sport, de High-life, de Scating-Rink, de Bursă, de Quartier Latin ori de Café Tortoni și altele" (Caragiale in Duță 1999, 16). Iată, așadar, dovezi ale unei abordări de tip etnocentric (cf. Berman), anexionist (cf. Meschonnic), care vizează suprimarea amprentei TS. Cele două principii care stau la baza strategiei

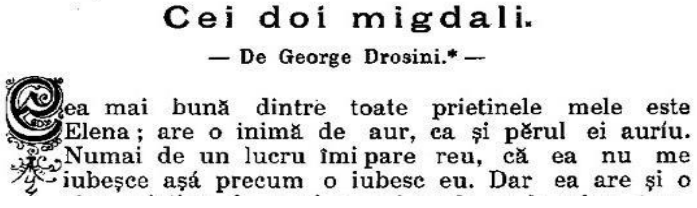
[1] Cititorul român era încredințat că citește opere originale și nu traduse prin naturalizare, cum erau de fapt.
[2] Cursivele nu ne aparțin.

BDD-A31490 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:21 UTC)

de traducere prin naturalizare sunt următoarele: „1) opera străină trebuie tradusă astfel încât cititorul-țintă să nu își dea seama că este vorba despre o operă străină și 2) traducerea trebuie să fie efectuată astfel încât să creeze impresia că este ceea ce ar fi scris autorul dacă ar fi știut să scrie în LȚ” (Lungu-Badea 2012, 158).

Dintre tipurile de localizări operate la nivelul numelui, menționăm transliterarea după alfabet românesc și după model franțuzesc. Exemplele de report al numelor proprii cu asimilare grafică și/sau fonetică sunt frecvente dar, din motive de spațiu, ne vom limita la a menționa doar câteva. De pildă, în numărul 23 din 1882 din *Familia*[1] apare traducerea poeziei „La ce-i inima oare și-n inimă amor?” de Kálmán Tóth, transpusă în română de M. Pompiliu. În revistă, prenumele autorului este Colman, așadar o transcriere fonetică soldată cu ortografierea după pronunție românească. Un exemplu similar îl constituie românizarea numelui autorului rus Boleslas [Mihailovici] Markevici devenit „Marchevici” în trei numere din 1889[2] din revista bucureșteană *Românul* în care este publicată traducerea nuvelei „Prin telegraf”. Prenumele scriitorului sârb Simo Matavulj devine „Sima” în paginile revistei *Epoca* din 1899[3] care publică traducerea schiței muntegrene „Moș ajunul” realizată de SVIL [= D. N. Svilokossitch]. O serie de autori de origine franceză precum Alphonse Karr sau Ossip Lourié sunt rebotezați succesiv în diferite publicații (Carr[4]; Iossif[5]), modificările onomastice fiind reiterate cu ocazia publicării altor traduceri.

În 1897, *Familia*[6] publică nuvela „Cei doi migdali”, tradusă din limba greacă de către Marioara G. Murnu (Fig. 1). Deși numele autorului – Gheorghios Drossinis – este trecut în periodic în varianta românizată de George Drosini, tot traducătoarea este cea care apelează la o notă de subsol menită să reinstaureze apartenența națională a autorului TS și din care aflăm că este vorba despre „Un poet grec contimporan și un nuvelist escelent. Tr”[aducătorul – n.n.].

Cei doi migdali.

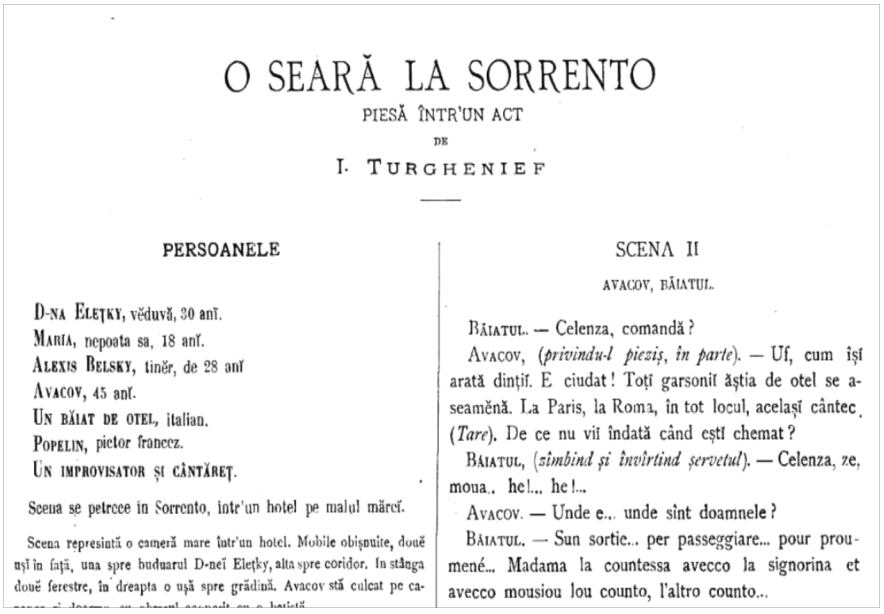
— De George Drosini.* —

Cea mai bună dintre toate prietinele mele este Elena; are o inimă de aur, ca și pĕrul ei auríu. Numai de un lucru îmi pare reu, că ea nu me iubește așá precum o iubesc eu. Dar ea are și o

Fig. 1 Fragment de traducere publicată în *Familia*, 1897, nr. 11, pp. 123-126.

[1] *Familia,* XVIII, nr. 23, p. 276, in BRLRLSP III, fișa nr. 22607, p. 182.
[2] *Românul,* XXVIII, 8 noi., pp. 1002-1003; 9, 10 noi., pp. 1006-1007, in BRLRLSP III, fișa nr. 20474, p. 102.
[3] *Epoca*, [Seria II], V (1899), nr. 343, pp. 1-2, in BRLRLSP III, fișa nr. 21574, p. 143.
[4] *Națiunea*, III (1884), nr. 457, pp. 2-3 publică povestirea „Călugărul”, in BRLRLSP II, fișa nr. 13229, p. 238.
[5] *Românul*, XL (1896), ediția a III-a, nr. 305, p. 2 în care apare povestirea „Vedenie”, in BRLRLSP II, fișa nr. 13576, p. 250.
[6] *Familia,* XXXIII (1897), nr. 11, pp. 123-126, in BRLRLSP III, fișa nr. 19126, p. 50.

BDD-A31490 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:21 UTC)

O SEARĂ LA SORRENTO

PIESĂ ÎNTR'UN ACT

DE

I. TURGHENIEF

PERSOANELE

D-NA ELEȚKY, văduvă, 30 ani.
MARIA, nepoata sa, 18 ani.
ALEXIS BELSKY, tinĕr, de 28 ani
AVACOV, 45 ani.
UN BĂIAT DE OTEL, italian.
POPELIN, pictor francez.
UN IMPROVISATOR ȘI CÂNTĂREȚ.

Scena se petrece în Sorrento, într'un hotel pe malul mărei.

Scena reprezintă o cameră mare într'un hotel. Mobile obișnuite, două ușĭ în față, una spre budoarul D-neĭ Eleţky, alta spre coridor. În stânga două ferestre, în dreapta o ușă spre grădină. Avacov stă culcat pe ca-

SCENA II

AVACOV, BĂIATUL.

BĂIATUL. — Celenza, comandă?

AVACOV, (*privindu-l pieziș, în parte*). — Uf, cum își arată dinții. E ciudat! Toți garsonii ăștia de otel se aseamănă. La Paris, la Roma, în tot locul, același cântec. (*Tare*). De ce nu vii îndată când ești chemat?

BĂIATUL, (*zîmbind și învîrtind șervetul*). — Celenza, ze, moua.. he!... he!...

AVACOV. — Unde e... unde sînt doamnele?

BĂIATUL. — Sun sortie... per passeggiare... pour promené... Madama la countessa avecco la signorina et avecco mousiou lou counto, l'altro counto...

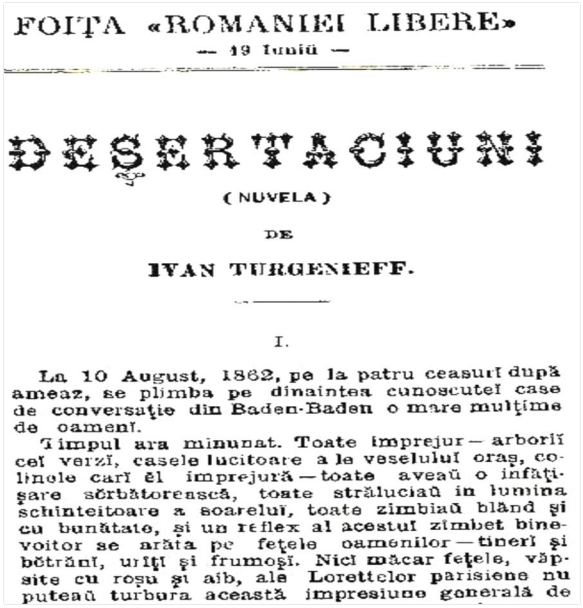
Fig. 2 Fragment de traducere publicată în Vatra, II (1895), nr. 18, p. 554.

În cazul unor autori străini nelatini, transformarea numelor produsă sub efectul limbii franceze într-o perioadă de bilingvism care caracteriza spațiul românesc în secolul al XIX-lea este întâlnită în diverse publicații. Astfel, în revista *Vatra*[1] în care se publică traducerea operei „O seară la Sorento. Piesă într-un act” în traducerea lui S. Cujbă, numele autorului apare „Turgheniеf” în loc de [Ivan Sergheevici] Turgheniev (Fig. 2). Același autor apăruse scris greșit și în 1882[2] în *România liberă* în care este publicată traducerea romanului „Fum”, sub numele de „Deșertăciuni” de „Ivan Turgenieff” (Fig. 3).

Respectând același tipar, francizarea[3] se produce și în cazul poeților ruși Viktor Grigorievici Tepliacov (autor al poeziei „Cântec tartar”, tradus și publicat în 1869 în *Albina Pindului*[4]) și Feodor Ivanovici Tiutcev (poezia acestuia „Silentiu” este tradusă în proză și inclusă într-un număr din 1900[5] al publicației arădene *Tribuna Poporului*) care devin fără voia sau încuviințarea lor „Tepliakof”, respectiv „Tutchef”.

[1] *Vatra,* II (1895), nr. 18, pp. 554-559, in BRLRLSP III, fișa nr. 19848, p. 81.
[2] *România liberă,* VI, nr. 1500 – 1506; nr. 1508 – 1510; nr. 1513 – 1514; nr. 1516 – 1517; nr. 1519 – 1523; nr. 1525 – 1531; nr. 1533; nr. 1535 – 1536; nr. 1540; nr. 1542 – 1544; nr. 1546 – 1548; nr. 1550; nr. 1553 – 1556; nr. 1560 – 1561: Foița „României Libere”, in BRLRLSP III, fișa nr. 19911, p. 84.
[3] În traducere, vorbim despre francizare „atunci când asimilarea [numelor proprii] se face în direcția limbii franceze” (Ballard 2011, 42).
[4] *Albina Pindului* I (1869), nr. 15, pp. 370-371, in BRLRLSP III, fișa nr. 19815, p. 80.
[5] *Tribuna Poporului* IV (1900), nr. 218, p. 3: „Șoapte”, in BRLRLSP III, fișa nr. 19816, p. 80.

BDD-A31490 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:21 UTC)

FOIȚA «ROMANIEI LIBERE»
— 19 Iuniŭ —

DEȘERTĂCIUNI

(NUVELA)

DE

IVAN TURGENIEFF.

I.

La 10 August, 1862, pe la patru ceasuri după ameaz, se plimba pe dinaintea cunoscutei case de conversaţie din Baden-Baden o mare mulţime de oameni.

Timpul ara minunat. Toate imprejur — arborii cei verzi, casele lucitoare a le veseluluĭ oraş, colinele carĭ îl imprejurâ — toate aveaŭ o infăţişare sărbătorească, toate străluciaŭ in lumina schinteitoare a soareluĭ, toate zimbiaŭ blând şi cu bunătate, şi un reflex al acestuĭ zimbet binevoitor se arăta pe feţele oamenilor — tinerĭ şi bătrânĭ, urîţi şi frumoşi. Nici măcar feţele, văpsite cu roşu şi aîb, ale Lorettelor parisiene nu puteaŭ turbura această impresiune generală de

Fig. 3 Fragment de traducere publicată în *România liberă*, VI, 1882, nr. 1500.

A.3. Apocrifele

Traducerea purtând titlul „Țarul Ivan cel Groaznic” a romanului rus de inspirație istorică datând din secolul al XVI-lea este atribuit în *Telegraful Român*[1], în mod eronat, Contelui L. Tolstoi. Autorul de drept al romanului „Cneazul Serebreanîi” este însă Alexei Konstantinovici Tolstoi. În mod similar, autorul nuvelei „Cioc... cioc... cioc...” publicată în traducerea lui Ioane Marchesiu în *Familia*[2] pare a fi M. I. Lermontov, autorul său real fiind I. S. Turgheniev. Pentru a infirma caracterul izolat al acestui fenomen, menționăm și traducerea prin intermediar german a lucrării „O legendă orientală”, atribuită greșit lui L. N. Tolstoi[3] atât în *Biblioteca Familiei* cât și în *Independentul*[4].

Un caz aparte de apocrife neautorizate îl constituie atribuirea paternității unei opere de renume mondial unui coautor, care a contribuit la crearea lucrării fără însă a o scrie. În acest sens, menționăm publicarea în 1900 a traducerii în limba română de către C.Z. Buzdugan a binecunoscutului cântec revoluționar „Internaționala”. Deși a

[1] *Telegraful Român* I (1889), 19 febr.; 21 febr. – 26 febr.; 28 febr. – 5 mar.; 7 mar. – 12 mar.; 14 mar. – 20 mar.; 22 mar. – 25 mar.; 18 apr. – 22 apr.; 24 apr.; 26 apr. – 30 apr.; 3 mai – 11 mai; 13 mai – 14 mai; 16 mai – 18 mai: Foița *Telegrafului Român*, in BRLRLSP III, fișa nr. 19899, p. 83.

[2] *Familia* X (1874), nr. 15, pp. 174-175; nr. 16, pp. 186-187; nr. 17, pp. 198-199; nr. 18, pp. 207-209, in BRLRLSP III, fișa nr. 20724, p. 111.

[3] Autorul este, de fapt, I. S. Turgheniev.

[4] *Biblioteca Familiei*, I (1890), nr. 41, pp. 645-646, greșeală propagată și doi ani mai târziu în *Independentul*, II (1892), nr. 97, p. 2 (BRLRLSP III, fișa nr. 20998, p. 120).

BDD-A31490 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:21 UTC)

fost scris de Eugène Pottier, revista *Lumea Nouă*[1] îl atribuie compozitorului său: [Pierre] Degeyter.

B. Forme involuntare/nevoite/nepremeditate: 1) deformări ale elementelor paratextuale și 2) apocrifele consimțite (Genette 1987, 44).

B.1. Deformări ale elementelor paratextuale

Putem presupune că factori precum calitatea hârtiei și a cernelurilor folosite la imprimare, la care se adaugă drumul fizic parcurs de o carte până la destinatarii săi aflați în străinătate (până în/din teritoriile românești spre/dinspre exterior), absența unui bagaj cognitiv în domeniul literaturii străine sau caligrafia neclară au alterat scrisul original și, în consecință, au condus la aproximări în reproducerea caracterelor de către *noii* editori la publicarea traducerilor. Greșeli de tipografie de tipul celei produse în nuvela „Candidatul" tradusă din franceză de N.[icolae] [Burlănescu-] Alin și publicată în 1893 în revista *Adevărul*, IV, nr. 1468, p. 2 și nr. 1469, p. 2[2], în care numele autorului a fost cules greșit Eugène „Monton" în loc de Mouton nu constituiau cazuri singulare. Astfel, scriitorii Marcel L'Heureux sau René Maizeroy devin l'Hereux[3] ori L'Haureu[4], respectiv Mezeroy[5], Maizeroz[6], Mazeroy[7] ori Mozeroy[8]. Cu toate că pot părea nesemnificative, dată fiind aviditatea publicului de a citi opere din literatura universală, elementele formale din economia textului inițial care poartă riscul unei acuzații de nerecunoaștere – fie ea indirectă, involuntară, nepremeditată – a proprietății intelectuale au puterea de a introduce și fixa în spiritul receptorului informații false.

B.2. Apocrifele consimțite sunt acele opere semnate de un autor mai modest sau chiar complet necunoscut publicului cititor la care un autor cunoscut apelează atunci când nu dorește să fie identificat și căruia îi solicită să pretindă paternitatea scrierilor sale. Pentru acest gen de situații, nu am identificat în Țările Române dovezi care să le ateste chiar dacă practica lor nu este neapărat exclusă. Se cuvine să notăm și faptul că, dacă unii traducători sau unele traducătoare erau conștienți/conștiente de importanța rolului pe deplin asumat, nu puține sunt situațiile în care persoana traducătorului se ascunde sub diverse forme: inițiale, simboluri publicistice (***) ori pseudonime. Deseori, în discursurile prefațiale, traducătorii își fac mea culpa, invocând

[1] *Lumea Nouă*, VI (1900), Seria III, nr. 40, pp. 1-2, in BRLRLSP II, fișa nr. 9718, p. 108.
[2] BRLRLSP II, fișa nr. 14908, p. 297.
[3] *Țara*, I (1893), nr. 153, p. 2-3 în care apare povestirea „Camarada. Inimile inconștiente" în traducerea lui I. S. Spartali (BRLRLSP II, fișa nr. 13518, p. 248).
[4] *Epoca*, Seria II, IV (1898), nr. 737, p. 2 publică schița „Aparițiunea", in BRLRLSP II, fișa nr. 13516, p. 248.
[5] Schița „Sanctuar de dragoste" apare în *Lumina ilustrată*, II (1895), nr. 222, p. 2, in BRLRLSP II, fișa nr. 13674, p. 254.
[6] E.[ugen] V.[aian] traduce povestirea „Plângătorul" publicată în *Adevărul*, VI (1893), nr. 1503, pp. 2-3, in BRLRLSP II, fișa nr. 13669, p. 254.
[7] În *Lupta*, IX (1892), nr. 1727, p. 2 apare povestirea „Testamentul" tradusă de Sandu, in BRLRLSP II, fișa nr. 13684, p. 254.
[8] În *Lupta*, IX (1892), nr. 1725, p. 2 apare povestirea „Vila închisă" tradusă de Sandu, in BRLRLSP II, fișa nr. 13688, p. 254.

BDD-A31490 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:21 UTC)

clemența cititorului. Justificările sau lamentațiile, exagerate uneori, demonstrează faptul că aceștia sunt capabili să se autoevalueze dar și să pareze orice tentativă de critică ulterioară producției lor, inclusiv prin pseudo-anonimate.

Concluzii

Este puțin probabil ca vâlva care a stat la baza cazurilor de plagiat să fi izvorât din indignarea literaților ci mai degrabă din vanitatea și orgoliul acestora, fără însă a dispune de instrumentele legale cu adevărat „funcționale" prin care să sancționeze astfel de delicte. Au fost pătate reputații, au fost rănite orgolii, unii au fost repudiați. Și chiar dacă uneori dovezile fraudei sunt ulterior dezmințite verbal și demontate în scris, acuzații nu sunt niciodată pe deplin achitați în ochii lumii.

În contextul secolului al XIX-lea românesc marcat de incultură și de lipsa unei limbi unitare și formate, măcinat de frământări de ordin social, politic, istoric și ideologic, și mocnind de deziderate de emancipare națională, considerăm că „mistificarea" (înșelătoria) literară, lansată de Jean-François Jeandillou și amintită de Hennig nu și-ar avea locul în peisajul literar artistic românesc. Potrivit lui Jeandillou, rolul mistificatorului ar fi unul de inițiator, care pune la încercare sagacitatea cititorului suspectat de credulitate și de incompetență (Hennig 2009, 26) pentru a-l califica, a-l valida. Publicul larg se confruntă însă cu un produs finit, de o autenticitate validată prin publicare, o traducere/un volum fiind un ansamblu de componente care nu îi trezesc suspiciuni pentru că nu fac notă discordantă în raport cu orizontul cunoașterii și așteptărilor sale.

Dacă vorbim despre posibilele efecte asupra receptării TȚ, în cazul periodicelor în care numele traducătorului este deseori omis și în care sunt absente argumentele sau justificările pentru un astfel de comportament editorial, nu ne rămâne decât să punem pe seama lipsei de importanță acordată autorului transferului interlingual. Consecințele unei prezentări lacunare de acest tip a factorilor și a actorilor care contribuie la producerea textului tradus nu reflectă invizibilitatea (autoimpusă a) traducătorului ci o suprimare, aparent formală dar în fapt totală, a însăși existenței sale în acest context. În zilele noastre, chiar dacă vocea traducătorului trebuie să fie cât mai subtilă, locul său este din ce în ce mai clar definit, iar importanța covârșitoare a rolului său plurivalent de creator secundar, de mediator cultural și de diseminator al cunoaștințelor este recunoscută la nivel internațional.

Formele de ambiguitate, confuzie care planează în jurul noțiunii de proprietate intelectuală sunt multiple: absența numelui traducătorului poate induce ideea (eronată, evident) că TS ar fi fost scris în limba traducătorului și, prin extensie, implică negarea/neconștientizarea procesului traductiv *per se*, soldat cu o traducere-produs care este TȚ, textul publicat; în sens invers, a omite numele autorului original este sinonim cu ideea falsă că mesajul vehiculat de TS aparține traducătorului! Într-un număr din 1877 al revistei *Pressa*[1] este publicată traducerea întreprinsă de Demetriu Roco a

[1] *Pressa* X, 1877, nr. 147-152: Foileton la care se face referire în BRLRLSP III, fișa nr. 22715, p. 186.

BDD-A31490 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:21 UTC)

nuvelei fantastice maghiare „A 1002-a noapte”. Numele autorului Mauriciu [Mó] Jókai apare însă la finalul textului în limba română ceea ce ar putea ambiguiza chestiunea paternității TȚ.

În acest studiu, accentul a căzut pe aspectul formal al traducerilor publicate, dintr-o perspectivă care înglobează mai mulți actori interconectați: autor, traducător, editor, public receptor. Eterogenitatea practicilor editoriale, traductive și chiar auctoriale care au ca numitor comun dorința de a se sincroniza cu valorile, modelele și conceptele vehiculate în Occident face imposibilă epuizarea modelelor, intențiilor (declarate sau deduse/deschise interpretărilor), funcțiilor pe care se presupune că le îndeplinesc. Considerăm, așadar, că relevarea unor ipotetice efecte asupra modului de receptare a traducerii ca produs poate reprezenta un aspect demn de luat în seamă în cadrul istoriei și istoriografiei traducerii românești și în același timp o invitație la a reconsidera conceptul de traducător, editor, receptor.

Referințe bibliografice

Anghelescu, Mircea. 2008. *Mistificțiuni. Falsuri, farse, apocrife, pastișe, pseudonime și alte mistificații în literatură*. București: Editura Compania.

Ballard, Michel. 2011. *Numele proprii în traducere* (Coordonare traducere, cuvânt înainte la ediția în limba română și note de traducere: Georgiana Lungu-Badea). Timișoara: Editura Universității de Vest.

Biblioteca Centrală Universitară „Eugen Todoran” din Timișoara (catalog on-line), www.bcut.ro.

Buletinulu Legilor Principatelor Unite Române: Ediţiune oficială, nr. 08. 1862. Bucuresci: Imprimeria Statuluĭ, disponibil on-line http://www.digibuc.ro, ultima accesare la 17 august 2019.

Caragiale, I. L. 1999. *Publicistică și corespondență* (ed. îngr. de Marcel Duță). București: Editura „Grai și suflet – Cultura națională”.

Chivu, Marius. 5-11 iulie 2012. *Plagiatori români celebri*, in „Dilema veche”, nr. 438, revistă on-line https://dilemaveche.ro/sectiune/carte/articol/plagiatori-romani-celebri, ultima accesare la 7 august 2019.

CONSTITUŢIA României din 1866, disponibil on-line http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?idt=37755 , ultima accesare la 12 octombrie 2019.

Cornea, Paul. 2008. *Delimitări și ipoteze: comunicări și eseuri de teorie literară și studii culturale* (trad. de Alin Croitoru și Magda Răduță). Iași: Polirom.

Dobrescu, Alexandru. 2007. *Corsarii minții. Istoria ilustrată a plagiatului la români*. Vol. I. Iași: Editura Emolis.

Florescu, Bonifaciu. 21 iulie 1880. *Studii literare*. VI *Adevărul și originalitatea în literatură*, in „Literatorul” 1, nr. 23, articol on-line http://www.digibuc.ro/proxy/?px=aHR0cDovL2RpZ2l0b29sLmJpYm1ldC5ybzo4ODgxL1IvU1U0UUlRWFRRNkpHTTZCSFZIQUpRVEQyNEZBNU43RVlZVlI1N1Q1NEdWMkg0Uk5TUEotMDQyNzM/ZnVuYz1yZXN1bHRzLWp1bXAtZnVsbCZhbXA7c2V0X2VudHJ5PTAwMDAwNyZhbXA7c2V0X251bWJlcj0wMTM1MzkmYW1wO2Jhc2U9R0VOMDE= , ultima accesare la 12 octombrie 2019.

Genette, Gérard. 1987. Seuils. Paris: Éditions du Seuil.

Ghenghea, Mircea-Cristian. 2016. *Două cazuri de plagiat în România veacului al XIX-lea*, in „Cultură juridică, stat și relații internaționale în epoca modernă. Omagiu Profesorului Corneliu-Gabriel Bădărău (coord. Marius Balan, Gabriel Leanca)”. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” (pp. 137-148).

Hamangiu, Constantin. 1897. *Scriitori și artiști. Studiu asupra dreptului lor*. Bucuresci: Editura Librăriei Carol Müller.

Hennig, Jean-Luc. 2009. *Apologia plagiatului* (trad. și note de Mădălin Roșioru). București: Editura Art.

BDD-A31490 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:21 UTC)

Larousse, Pierre. 1866-1877. *Grand dictionnaire universel du XIXe siècle : français, historique, géographique, mythologique, bibliographique....* Paris.

Lungu-Badea, Georgiana. 2015. *Idei și metaidei traductive românești (secolele al XVI-lea-al XXI-lea)*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Timișoara: Editura Universității de Vest.

Lungu-Badea, Georgiana (coord.). 2006. *Repertoriul traducătorilor români de limbă franceză, italiană, spaniolă (secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea). Studii de istorie a traducerii (I) [RTR I]*. Timişoara: Editura Universităţii de Vest.

Lungu-Badea, Georgiana (coord.). 2006. *Repertoriul traducerilor româneşti din limbile franceză, italiană, spaniolă (secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea). Studii de istorie a traducerii (II) [RTR II]*. Timişoara: Editura Universităţii de Vest.

Lungu-Badea, Georgiana (coord.). 2008. *Un capitol de traductologie românească. Studii de istorie a traducerii (III)*. Timişoara: Editura Universităţii de Vest.

Lupu, I., Ștefănescu, C. 1980-1985. *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice (1859-1918)*, Vol. I-III [BRLRLSP I, II, III]. București: Editura Academiei R.S.R.

Papadima, O., Lupu, I., Camariano, N. (coord.). 1966-1972. *Bibliografia analitică a periodicelor românești (1790-1858)*, Vol. I-II. București: Editura Academiei R.S.R.

Romanian Library Network Science & Technology, platformă on-line http://rolinest.edu.ro, ultima accesare la 12 octombrie 2019.

BDD-A31490 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:21 UTC)